

บทบรรณาธิการ

ในสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของมวลชน ปรากฏการณ์ที่เราได้รับรู้ผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ ตลอดจนรายการโทรทัศน์ก็มีขึ้นใน 2 ลักษณะ (ไม่รวมเหตุการณ์การค้นพบสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ)

สถานการณ์แบบแรกเป็นสถานการณ์ที่เกิดจากความเคลื่อนไหวของกลุ่มมวลชน ภาคประชาชน กลุ่มสาขาอาชีพผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายและการดำเนินการของรัฐ ออกมาแสดงพลังเรียกร้อง ทั้งคัดค้านและสนับสนุน ในหลายกรณีนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงและความสูญเสียจากการปะทะกัน หรือหากไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงก็สะท้อนให้เห็นผ่านปัญหาสังคมที่เข้มข้นและขยายวงกว้างขึ้น เช่น คนเร่ร่อน ไร้บ้าน เกษตรกรผู้ไร้ที่ทำกิน ชาวประมงผู้ถูกยื้อแย่งทรัพยากร ตลอดจนเด็กและเยาวชนผู้เข้าไม่ถึงระบบบริการทางสังคมต่างๆ สถานการณ์ในแบบที่สองเป็นสถานการณ์ที่เกิดจากภัยพิบัติธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน รุนแรง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง ดังเช่น เหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ หรือเหตุการณ์น้ำท่วมในปี 2554 ที่ผ่านมา

ในสถานการณ์ทางสังคมข้างต้นผู้แสดงที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งมักจะไม่ใช่ผู้แสดงหลัก แต่ทำงานอยู่เบื้องหลัง คอยสนับสนุน ลงแรง เงินทุน สิ่งของ ตลอดจนความรู้ความสามารถทักษะเฉพาะ คนเหล่านี้ได้แก่ “อาสาสมัคร” งานอาสาสมัครปรากฏผ่านสื่อมวลชนสร้างความตระหนักในความสำคัญต่อสังคมอย่างมากในช่วงหลังเหตุการณ์สึนามิในปี 2547 ที่ผ่านมา พร้อมๆ ไปด้วยการเกิดขึ้นของคำว่า “จิตอาสา” ซึ่งเป็นคำใหม่สำหรับสังคมไทยในเวลานั้น ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบันกระแส “จิตอาสา” ได้รับการกล่าวถึงโดยทั่วไปจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนกรุงเทพฯ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร เคยจัดทำวารสารว่าด้วยเรื่อง อาสาสมัคร 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับว่าด้วย “บทบาทของอาสาสมัคร

กับการแก้ปัญหาเชิงสันติวิธี” และ “ผู้นำจิตอาสาไร้พรมแดน” นอกจากนั้นมีการจัดเวทีเสวนา และสัมมนาหลายครั้ง แต่ก็ยังตามไม่ทันกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่กำลังเคลื่อนผ่านเข้าสู่ยุคการเปิดพรมแดนของประเทศ โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน ทำให้องค์ความรู้ด้านงานอาสาสมัคร จิตอาสา จิตสาธารณะถูกท้าทาย ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาสังคมไทยบอบช้ำกับภัยพิบัติ และสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ศุภรัตน์ รัตนมุข ระบุว่า เป็นยุคอาสาสมัครกับความหวังใหม่ของสังคมไทย (ดูวารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ปีที่ 6 ฉบับที่ 2, น.19) ความท้าทายใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ สุรัสวดี หุ่นพยนต์ กล่าวไว้ในบทความ งานอาสาสมัครในประเทศไทยและทิศทางในอนาคตว่ามีด้วยกัน 4 เรื่อง ได้แก่ สถานการณ์โลกาภิวัตน์ การรวมตัวของประชาคมอาเซียน พิบัติภัยธรรมชาติ และการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยเสนอสิ่งที่ต้องดำเนินการในยุคเปลี่ยนผ่านนี้คือ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานอาสาสมัครภายในประเทศ การนำพลังผู้สูงอายุเพื่อประโยชน์ในงานอาสาสมัคร และการพัฒนางานอาสาสมัครในประชาคมอาเซียน ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานอาสาสมัคร และเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ศุภรัตน์ ได้ทำการค้นคว้าถึงรูปแบบการบริหารจัดการ และการจัดองค์กรอาสาสมัครในประเทศต่างๆ 4 ประเทศ ได้แก่ ฟิlippินส์ ฮองกง เกาหลี และสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นข้อเสนอสำหรับการศึกษาค้นคว้าในระดับลึกต่อไป

การก้าวข้ามพรมแดนของงานอาสาสมัคร และการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของไทยก่อให้เกิดความตื่นตัวในเชิงนโยบายอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา ยิ่งสำนักบัณฑิตอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ผลิตคนทำงานเพื่อสังคม และมีจิตสาธารณะมาเป็นเวลานาน ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องหันกลับมาคิด วิเคราะห์กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งของการขบคิดดังกล่าวปรากฏในบทความของ สามชาย ศรีสันต์ เรื่อง บัณฑิตอาสาสมัคร ธรรมศาสตร์ ในยุคเปลี่ยนผ่านของชนบทไทย ซึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อเตรียมการสำหรับการปรับหลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิต บัณฑิตอาสาสมัคร ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า 40 ปี

บทความเรื่อง อาสาสมัครผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น: แห่หนในพื้นทีทางสังคมการเมือง ของ ภัทรกร ภูทอง อาสาสมัครคนไทยที่ไปทำงานอาสาสมัครพร้อมไปกับการวิจัยในประเทศญี่ปุ่น เป็นตัวอย่างของการก้าวข้ามพรมแดนของการเป็นอาสาสมัครที่จะไม่จำกัดอยู่ในประเทศไทยอีกต่อไป ขณะที่ปัญหาสำคัญในสังคมไทยก็ยังคงดำรงอยู่ การทำงานของ “ครูปู” กลุ่ม ซ. โซ่ อาสา ในบทความของ ศรีสุข มงกุฏวิสุทธิ กับกลุ่มเด็กที่เข้าไม่ถึงการบริการทางสังคมด้านการศึกษาและบทสัมภาษณ์ นที สรวารี อาสาสมัครผู้ได้รับรางวัลอาสาสมัครดีเด่นแห่งชาติ อดีตบัณฑิตอาสาสมัคร วันที่ 26 ผู้มาบอกเล่าประสบการณ์การทำงาน กับคนไร้บ้านที่สนามหลวง เป็นตัวอย่างของความซับซ้อน หลากหลายที่มีมิติเพิ่มมากขึ้นของงานอาสาสมัครในสังคมไทย

“อัตลักษณ์ได้หวนในยุคลัทธิโลกาภิวัตน์” ของวรรณงค์ โกวิทเสถียรชัย และ บทความวิจัยของ พรพรรณ วีระปรียากร เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนโครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในนครโฮจิมินห์ เป็นข้อมูลและบทวิเคราะห์ที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงกระแสข้ามพรมแดนที่มีผลกระทบไปทุกสังคมทั่วโลก แม้แต่ในประเทศที่เป็นเกาะอย่างไต้หวัน หรือเป็นสังคมนิยมอย่างเวียดนามก็ตาม ขณะที่บทความของ กฤษฎา แก้วเกลี้ยง กระบวนการการปฏิวัติกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ลงตัวในอาณาจักรล้านนา ได้ชวนให้เราครุ่นคิดว่ากระแสโลกาภิวัตน์มีมานานแล้ว โดยแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิต วัฒนธรรม มาเนิ่นนาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นของเราแต่กำเนิด ไม่ต่างจากจิตอาสาในโลกข้ามพรมแดน ที่คนอีสานไทยต้อนรับแขกฝรั่งด้วยรอยยิ้ม มิตรไมตรี ชาวบ้านอาสาช่วยเหลือคนต่างถิ่นที่เข้าไปศึกษาดูงาน ทำวิจัย หรือเหล่าบัณฑิตอาสาที่เข้าไปใช้ชีวิตในชนบท จนเป็นความประทับใจ เป็นภาพความงดงามของชนชั้นกลาง ที่ต่อมาถูกผลิตสร้างให้กลายเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นชนบท ในแบบเรียนมาจนกระทั่งปัจจุบันก็ล้วนเป็นมิติหนึ่งของ “อาสาสมัคร” ที่เรามักไม่ใคร่จะได้นึกไปถึง

อาสาสมัคร หรือผู้ที่มีจิตอาสา จึงมีความหลากหลายมิติ หลากแง่มุม มีบัณฑิตอาสาสมัครคนหนึ่งเพิ่งจบไปไม่นานเคยกล่าวบนเวทีสัมมนาว่า

พยาบาลอาสาอย่าง คุณกมนเกด อัคราดี ผู้เสียชีวิตจากการถูกยิงในช่วงสลายการชุมนุม ณ วัดปทุมวนาราม เป็นอาสาสมัครผู้ถูกกลืน ไม่ได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นผู้เสียสละ ต่างจากอาสาสมัครช่วยน้ำท่วม หรือนำสิ่งของเครื่องบรรเทาทุกข์ไปแจกจ่ายให้ผู้ประสบภัย หรือเด็กยากจน “อาสาสมัคร” จึงไม่ใช่ภาพของการที่ชนชั้นกลางรวมตัวกันทางสื่อออนไลน์ ออกมาชูป้าย ล้างถนน จับคนเร่ร่อนไร้บ้าน อาบน้ำ แจกของ ขนกระสอบทราย หรือขับ “ซิปเปอร์” “โฟร์วีล” ไปแจกผ้าห่ม เสื้อผ้ากันหนาวเท่านั้น แต่ยังมีอาสาสมัครในมิติทางการเมือง อาสาสมัครที่ฝังตัวอยู่ชนบทหมู่บ้านห่างไกล ชาวบ้านที่ลงแรงช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน ชาวบ้านที่อาสาเก็บกู้ระเบิด นักศึกษาในพื้นที่ชายขอบ บนดอย ที่ทุรกันดาร แม้กระทั่งทนายความในสมรภูมิความขัดแย้งของสี่เสือ และกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ภาคใต้ หรืออาสาสมัครทางการเมืองอย่าง นวพล กระทิงแดง คนไทยผู้รักชาติ รักสถาบันต่างๆ ก็ล้วนเป็นมิติที่ซ่อนเร้นและละเอียดในการศึกษาอาสาสมัคร แม้ว่าวารสารฉบับนี้จะไม่สามารถกล่าวถึงอาสาสมัครอย่างครอบคลุมในทุกมิติที่กล่าวมา แต่บทสรุปของสถานการณ์อาสาสมัคร มุมมองที่รอบด้านมากกว่าความหมายของอาสาสมัครแบบเดิมๆ ได้ถูกกล่าวถึงใน ผลการสัมมนา “แนวโน้มและทิศทางการอาสาสมัครไทยในอนาคต” ในงานมหกรรมจิตอาสาในสถาบันการศึกษาที่จัดขึ้นในวันที่ 15-16 พฤศจิกายน 2555 ซึ่งถือเป็นบทสรุปของเนื้อหาว่าด้วย “อาสาสมัครข้ามพรมแดน” และสถานการณ์อาสาสมัครในประเทศไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

สามชาย ศรีสันต์

บรรณาธิการ